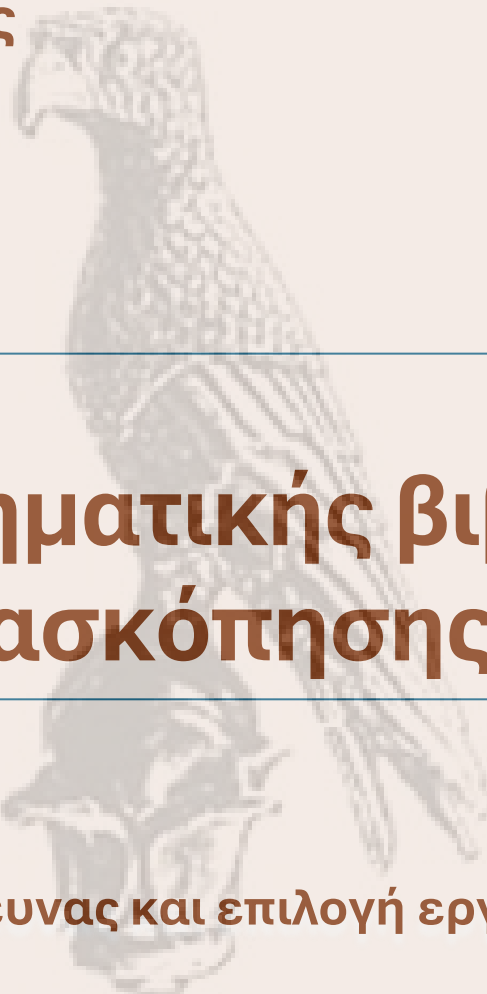


**Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**  
**Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης**  
**Βιβλιοθήκη Παραρτήματος Άρτας**



# **Συγγραφή συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης**

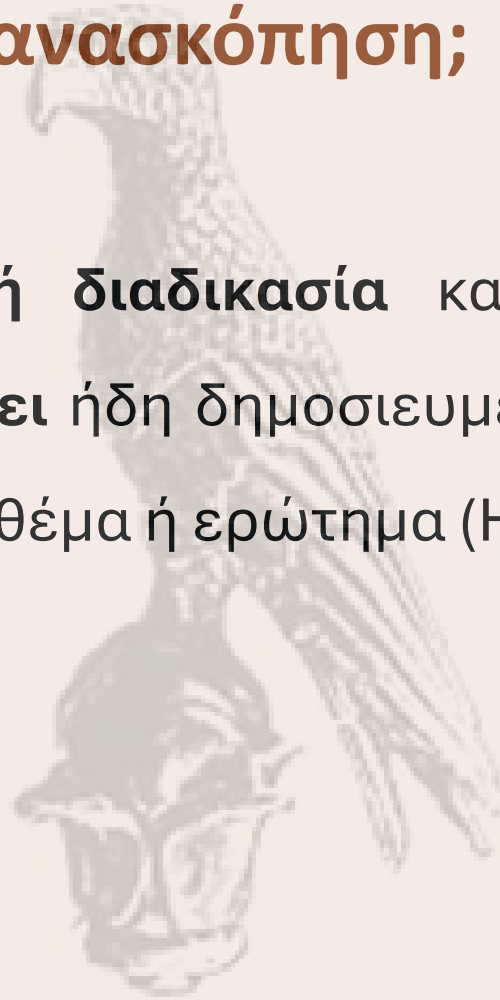
**Μεθοδολογία έρευνας και επιλογή εργασιών**

**Θεοδωρίκα Χριστίνα**

Βιβλιοθηκονόμος-Αρχειονόμος MSc

## Τι είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση;

Οργανωμένη και συστηματική διαδικασία κατά την οποία ο ερευνητής εντοπίζει, αξιολογεί και συνθέτει ήδη δημοσιευμένες επιστημονικές πηγές που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο θέμα ή ερώτημα (Hart, 1998).



# Τι είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση;

- ✓ Περιγράφει τι έχει δημοσιευτεί για ένα θέμα.
- ✓ Είναι γραμμένη κυρίως από ερευνητές που εργάζονται πάνω σε μια συγκεκριμένη θεματική περιοχή.
- ✓ Απεικονίζει ποιες γνώσεις και ιδέες έχουν καθιερωθεί για ένα συγκεκριμένο θέμα.
- ✓ Απεικονίζει δυνατά και αδύνατα σημεία και αντιπαραθέσεις.
- ✓ Εντοπίζει κενά και διατυπώνει ερωτήματα για περαιτέρω έρευνα και διερεύνηση.

(Cochrane, 2022)

## Τύποι βιβλιογραφικής ανασκόπησης

### Scoping literature review

Γνωστή και ως **ανασκόπηση χαρτογράφησης**. Χαρτογραφεί συστηματικά τη βιβλιογραφία για ένα θέμα, εντοπίζοντας **βασικές έννοιες, θεωρίες καθώς και κενά της τρέχουσας έρευνας**. Διεξάγεται για τη διερεύνηση πιο **γενικού ερευνητικού ερωτήματος**.

### Systematic literature review

Συστηματικά **αναζητά, αξιολογεί** και **συνθέτει** ερευνητικά στοιχεία. Τα αποτελέσματα είναι συνήθως **αφηγηματικά**, μπορεί να περιλαμβάνουν **πίνακες**. Διεξάγεται για την εύρεση απαντήσεων σε πιο **συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα**.

### Argumentative literature review

Εξετάζει τη βιβλιογραφία **επιλεκτικά** (δεν συμπεριλαμβάνει όλες τις διαθέσιμες μελέτες) προκειμένου να **υποστηρίξει ή να αντικρούσει ένα επιχείρημα**, μια βαθιά ενσωματωμένη υπόθεση ή ένα φιλοσοφικό πρόβλημα που έχει ήδη καθιερωθεί. Βασικό μειονέκτημα η **πιθανότητα μεροληψίας**.

# Τύποι βιβλιογραφικής ανασκόπησης

<b>Integrative literature review</b>	<b>Συνδυάζει και ενοποιεί</b> αποτελέσματα από διαφορετικούς τύπους ερευνών ( <b>ποσοτικές, ποιοτικές, θεωρητικές</b> ) με σκοπό να δημιουργήσει μια νέα, ολοκληρωμένη κατανόηση <b>για ένα ερευνητικό ζήτημα.</b>
<b>Theoretical literature review</b>	Συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με <b>τη θεωρία ενός ζητήματος, έννοιας, ή φαινομένου.</b> Μελετά τις σχέσεις μεταξύ τους, <b>σε ποιο βαθμό έχουν διερευνηθεί</b> οι υπάρχουσες θεωρίες και στην <b>ανάπτυξη νέων υποθέσεων</b> προς δοκιμή.
<b>Meta-analysis</b>	<b>Συνδυάζει στατιστικά</b> τα αποτελέσματα <b>ποσοτικών μελετών</b> δίνοντας μια πιο <b>ακριβή επίδραση των αποτελεσμάτων</b> τα οποία είναι γραφικά και πίνακες με αφηγηματικό σχολιασμό.

# Τύποι βιβλιογραφικής ανασκόπησης

<b>An umbrella review</b>	<b>Ανασκοπεί κριτικές, συγκεντρώνοντας όλα τα στοιχεία από τις υπάρχουσες κριτικές για ένα θέμα με σκοπό δώσει μια επισκόπηση υψηλού επιπέδου.</b>
<b>A rapid review</b>	Είναι μια <b>επιταχυνόμενη εκδοχή της συστηματικής ανασκόπησης</b> , όπου ορισμένα στάδια της διαδικασίας απλοποιούνται ή παραλείπονται ώστε να μειωθεί ο χρόνος ολοκλήρωσης, χωρίς όμως να θυσιάζεται η επιστημονική εγκυρότητα. Παρέχει <b>γρήγορη και αξιόπιστη σύνοψη</b> της διαθέσιμης επιστημονικής γνώσης, συχνά για <b>σκοπούς λήψης αποφάσεων σε συνθήκες πίεσης χρόνου ή περιορισμένων πόρων.</b>

# Τι είναι η Συστηματική Ανασκόπηση (Systematic Literature Review – SLR)

Τυποποιημένη και μεθοδολογική διαδικασία που στοχεύει:

Στον *εντοπισμό*, την *επιλογή*, την *αξιολόγηση* και τη *σύνθεση* της υπάρχουσας επιστημονικής βιβλιογραφίας

Στην απάντηση ενός *συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος*

Στην *ελαχιστοποίηση της μεροληψίας επιλογής* (selection bias)

Randles & Finnegan (2023)

Σε αντίθεση με την απλή (αφηγηματική) ανασκόπηση, η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση (SLR):

- Εφαρμόζει **ρητά προκαθορισμένα κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού**
- Βασίζεται σε **δομημένη στρατηγική αναζήτησης**
- Περιλαμβάνει **κριτική αξιολόγηση της ποιότητας των μελετών**
- Διενεργείται με στόχο τη **μείωση της μεροληψίας επιλογής και συμπερασμάτων**

(Cochrane, 2022)

# Σύγκριση: Απλή vs. Συστηματική Ανασκόπηση

Χαρακτηριστικό	Απλή Ανασκόπηση (Unstructured/Narrative)	Συστηματική Ανασκόπηση (Structured/Systematic)
Σκοπός	Παρουσίαση γενικής εικόνας ή κατανόησης ενός θέματος	Συγκεκριμένη απάντηση σε ερευνητικό ερώτημα με αντικειμενικότητα
Μεθοδολογία	Δεν ακολουθεί προκαθορισμένη μεθοδολογία	Ακολουθεί προκαθορισμένο, αναπαραγώγιμο πρωτόκολλο
Αναζήτηση Βιβλιογραφίας	Υποκειμενική – βάσει επιλογών του συγγραφέα	Ενδελεχής, οργανωμένη, με χρήση συγκεκριμένων βάσεων δεδομένων
Κριτήρια ένταξης/αποκλεισμού	Συνήθως δεν καθορίζονται ρητά	Καθορίζονται εκ των προτέρων
Ανάλυση αποτελεσμάτων	Περιγραφική ή αφηγηματική	Ποσοτική (π.χ. μετα-ανάλυση) ή ποιοτική
Αντικειμενικότητα	Υψηλός κίνδυνος προκατάληψης (bias)	Χαμηλός κίνδυνος προκατάληψης λόγω δομής
Αναπαραγωγικότητα	Δύσκολη ή αδύνατη	Εφικτή, λόγω λεπτομερούς καταγραφής διαδικασιών
Χρόνος & Πόροι	Συντομότερη και λιγότερο απαιτητική	Πολύ πιο χρονοβόρα και απαιτητική
Καταλληλότητα	Όταν απαιτείται γενική επισκόπηση	Όταν απαιτείται ακρίβεια, π.χ. σε πολιτικές υγείας ή κατευθυντήριες οδηγίες

# Μια Συστηματική Βιβλιογραφική Ανασκόπηση (SLR) μπορεί να διεξαχθεί για πολλούς λόγους, όπως:

**Κατανόηση υπάρχουσας γνώσης** σε ένα επιστημονικό πεδίο.

**Μελέτη της εξέλιξης** της κατανόησης ενός θέματος.

**Εντοπισμό κενών** στην υπάρχουσα έρευνα.

**Τεκμηρίωση ανάγκης για περαιτέρω μελέτες** σε ένα συγκεκριμένο επιστημονικό αντικείμενο (Aromataris & Pearson, 2014).

# Δομή συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης



# The PRISMA Checklist



## **Title & Abstract:**

- State it's a systematic review
- Briefly summarize the work

## **Introduction:**

- Background and reasons
- Review objectives & questions

## **Methods:**

- Inclusion & exclusion criteria
- Sources & search strategies
- Study selection & extraction process
- Risk of bias & measures of effect
- Data combination & analysis methods

## **Results:**

- Search & selection results (flowchart)
- Characteristics & findings of studies
- Risk of bias assessment

## **Discussion:**

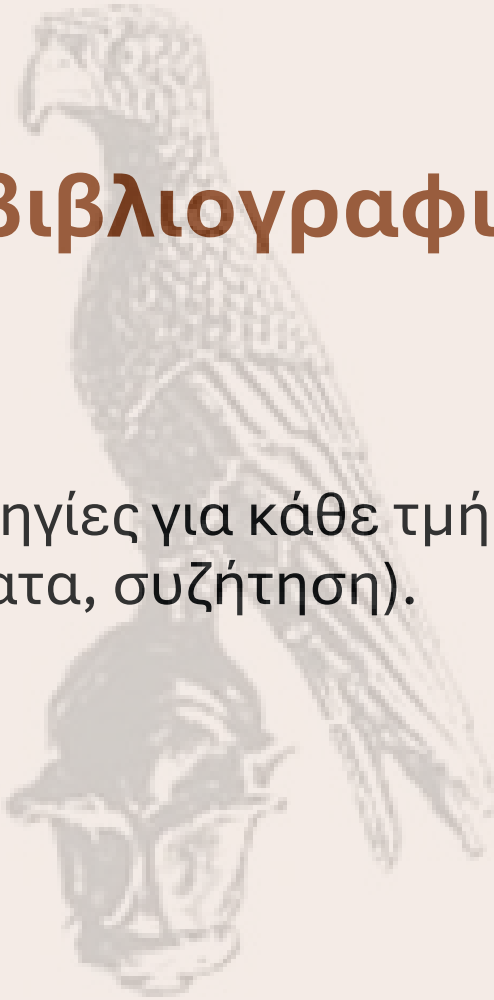
- Findings in context with other evidence
- Limitations & implications

## **Additional Information:**

- Review registration & protocol
- Support sources & conflicts of interest
- Data & materials availability

# Δομή συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης

**Ένα checklist 27 σημείων** με οδηγίες για κάθε τμήμα της εργασίας (τίτλος, περίληψη, μέθοδος, αποτελέσματα, συζήτηση).



# Βήματα Συστηματικής Ανασκόπησης

Τα 8 στάδια που συγκροτούν την SLR:

1. Διατύπωση ερευνητικού ερωτήματος (PICO/SPIDER framework)
2. Σχεδιασμός πρωτοκόλλου (inclusion/exclusion criteria)
3. Αναζήτηση βιβλιογραφίας (βάσεις δεδομένων, όροι)
4. Επιλογή μελετών (screening)
5. Αξιολόγηση ποιότητας μελετών
6. PRISMA flow diagram
7. Εξαγωγή δεδομένων
8. Σύνθεση και ανάλυση ευρημάτων

<https://guides.lib.unc.edu/systematic-reviews/write>

<https://lib.guides.umd.edu/SR/steps>

# Βήμα 1ο: Διατύπωση ερευνητικού ερωτήματος

## Τι είναι το ερευνητικό ερώτημα;

**Κεντρική ερώτηση** , διατύπωση της απορίας ή του προβλήματος που καθορίζει:

- ✓ **Τι θα μελετήσουμε**
- ✓ **Πώς θα το μελετήσουμε (μεθοδολογία)**
- ✓ **Γιατί έχει νόημα να το μελετήσουμε (σκοπός και σημασία)**

(Ζαφειρόπουλος, 2005; Κουτσιαδάκης, 2014; Κυριαζής, 2004, Cresswell 2014, Booth, Colomb & Williams, 2008; Robson & McCartan, 2016, Thomas, 2017)

# Χαρακτηριστικά ενός καλά διατυπωμένου ερευνητικού ερωτήματος

Χαρακτηριστικό

Περιγραφή

**Σαφές**

Είναι ξεκάθαρο και δεν αφήνει περιθώριο για παρερμηνείες.

**Συγκεκριμένο**

Εστιάζει σε ένα περιορισμένο πεδίο και όχι σε πολύ γενικές έννοιες.

**Μετρήσιμο / ερευνητέο**

Μπορεί να απαντηθεί με παρατήρηση, συλλογή δεδομένων ή ανάλυση.

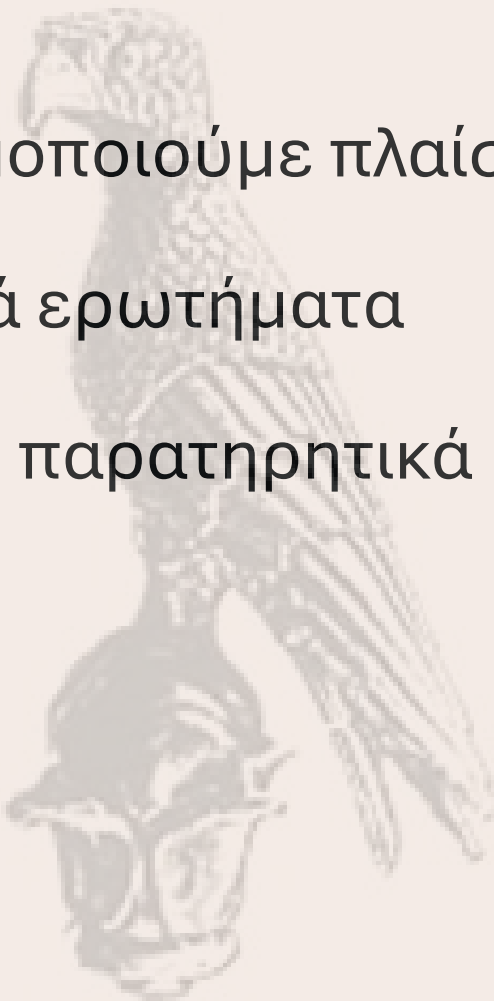
**Ρεαλιστικό**

Μπορεί να μελετηθεί στο πλαίσιο της εργασίας ή του χρόνου/πόρων που έχουμε.

Για τη διατύπωσή του χρησιμοποιούμε πλαίσια όπως:

**PICO** για ποσοτικά ή ποιοτικά ερωτήματα

**SPIDER** ή **PEO** για ποιοτικά ή παρατηρητικά



# Παράδειγμα

## Γενικό ερώτημα:

Ποιος είναι ο ρόλος του ακαδημαϊκού βιβλιοθηκονόμου σήμερα;  
**Πολύ γενικό – δεν είναι σαφές τι ακριβώς μελετάμε.**

## Σωστότερο ερώτημα:

Ποιος είναι ο ρόλος του ακαδημαϊκού βιβλιοθηκονόμου στην καλλιέργεια του πληροφοριακού γραμματισμού στην τεχνητή νοημοσύνη (AI literacy) στους προπτυχιακούς φοιτητές ελληνικών πανεπιστημίων;

**Είναι συγκεκριμένο, σαφές, ερευνητέο και προσδιορίζει πληθυσμό και θέμα.**

# Εναλλακτικοί όροι PICO για μη ιατρικά θέματα



**P** "Participant," "Problem," or "Population"

**I** "Issue," "Interest," or "Intervention"

**C (Comparison):** is optional in qualitative or exploratory studies

**O** "Outcome", "Observation"

# Παράδειγμα με ανάλυση PICO



**P (Population):** Προπτυχιακοί φοιτητές ελληνικών πανεπιστημίων

**I (Intervention/Interest):** Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις ή δράσεις από ακαδημαϊκούς βιβλιοθηκονόμους για την ενίσχυση της AI literacy

**C (Comparison):** Απουσία παρέμβασης ή παρέμβαση μόνο από διδάσκοντες/άλλους φορείς

**O (Outcome):** Βελτίωση της κατανόησης, δεξιοτήτων και επίγνωσης σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη (AI literacy)

# Ποσοτική, Ποιοτική ή και Μικτής Μεθοδολογίας Συστηματική Ανασκόπηση

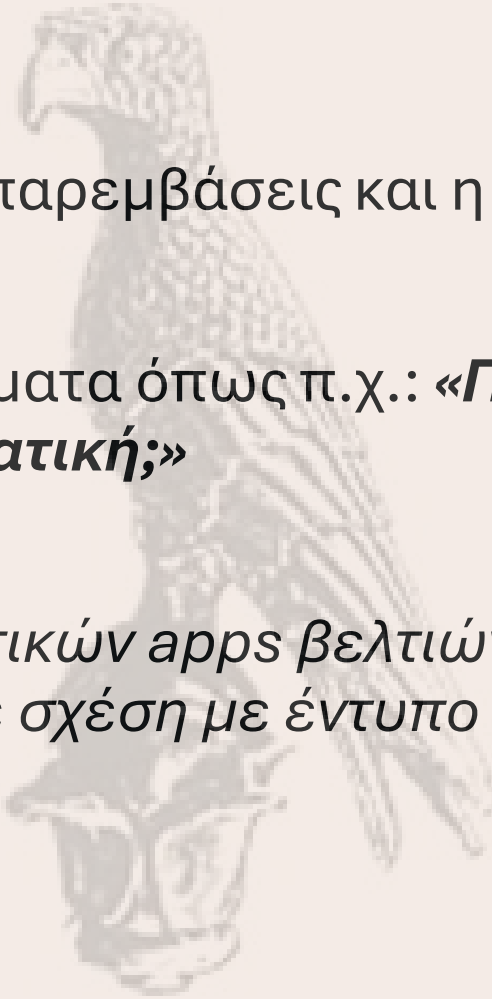
Είδος SLR	Περιγραφή
Ποσοτική SLR	Συνδυάζει αριθμητικά δεδομένα από μελέτες
Ποιοτική SLR	Αναλύει βιωματικά/θεματικά δεδομένα
Μικτής Μεθοδολογίας SLR	Ενσωματώνει και τα δύο

# Ποσοτική SLR

**Σκοπός:** Να συγκριθούν μέθοδοι/παρεμβάσεις και η απόδοσή τους.

Επιδιώκει να απαντήσει σε ερωτήματα όπως π.χ.: **«Ποια παρέμβαση είναι πιο αποτελεσματική;»**

**Παράδειγμα:** *“Η χρήση εκπαιδευτικών apps βελτιώνει στατιστικά τη γνώση φοιτητών για εμβόλια σε σχέση με έντυπο υλικό;”*



# Παράδειγμα Ποσοτικής SLR με Πλαίσιο PICO

## Στοιχείο

## Περιγραφή

**P (Population)**

Φοιτητές

**I (Intervention)**

Χρήση εκπαιδευτικών εφαρμογών για πληροφόρηση σχετικά με τα εμβόλια

**C (Comparison)**

Παροχή αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού σε έντυπη μορφή

**O (Outcome)**

Βελτίωση της γνώσης και της κατανόησης σχετικά με τα εμβόλια (μετρημένη π.χ. με τεστ γνώσεων)

# Ποιοτική SLR

**Σκοπός:** Να καταγραφούν αντιλήψεις, βιώματα ή στρατηγικές.

Απαντά σε ερωτήματα όπως: «*Ποιες είναι οι εμπειρίες, αντιλήψεις ή στάσεις...*» – Χρησιμοποιείται συχνά για θεματική σύνθεση (thematic synthesis)

*Παράδειγμα:* «**Ποιες είναι οι αντιλήψεις και οι βιωματικές εμπειρίες εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την παραπληροφόρηση που συναντούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης των μαθητών τους;**»

# Παράδειγμα Ποιοτικής SLR με Πλαίσιο SPIDER

## Στοιχείο

## Ερμηνεία

## Εφαρμογή

**S (Sample)**

Ποιο είναι το δείγμα;

Εκπαιδευτικοί γυμνασίων & λυκείων

**PI (Phenomenon of Interest)**

Ποιο φαινόμενο μελετάται;

Παραπληροφόρηση στα social media μαθητών

**D (Design)**

Τι σχέδιο έχει η έρευνα;

Ποιοτικές συνεντεύξεις, focus groups

**E (Evaluation)**

Ποια εμπειρία ή στάση αξιολογείται;

Αντιλήψεις, προβληματισμοί, στρατηγικές διαχείρισης

**R (Research type)**

Τι είδος έρευνας;

Ποιοτική (narrative synthesis)

# SLR Μικτής μεθοδολογίας

- Συνδυάζει **ποσοτικές** και **ποιοτικές** μεθόδους
- **"το τι"** συμβαίνει (μέσω της ποσοτικής προσέγγισης)
- **"το πώς"** ή **"το γιατί"** (μέσω της ποιοτικής προσέγγισης)

## Στόχος

**"Το τι"** συμβαίνει (π.χ., πόσοι, ποια η συχνότητα, ποιες οι τάσεις)

**"Το πώς"** συμβαίνει, ή **"γιατί"** συμβαίνει (π.χ., εμπειρίες, στάσεις, ερμηνείες)

## Τύπος ερώτησης

Κλειστές, μετρήσιμες ερωτήσεις

Ανοιχτές, διερευνητικές ερωτήσεις

## Μεθοδολογία

**Ποσοτική**  
(ερωτηματολόγια, στατιστική ανάλυση)

**Ποιοτική** (συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, θεματική ανάλυση)

# Παράδειγμα Μικτής SLR

Παράδειγμα: **Χρήση Τεχνητής Νοημοσύνης από εκπαιδευτικούς**

**Το τι:** Πόσοι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ΤΝ στην τάξη και σε ποιες δραστηριότητες;

Μέθοδος: Ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις προς 200 εκπαιδευτικούς.

Ανάλυση: Στατιστική περιγραφική και συσχετίσεις (π.χ., χρήση ΤΝ και εμπειρία).

**Το πώς:** Πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τη χρήση της ΤΝ στην πράξη; Ποιες προκλήσεις αντιμετωπίζουν;

Μέθοδος: Ημι-δομημένες συνεντεύξεις με 15 εκπαιδευτικούς.

Ανάλυση: Θεματική ανάλυση για εντοπισμό μοτίβων/θεμάτων.

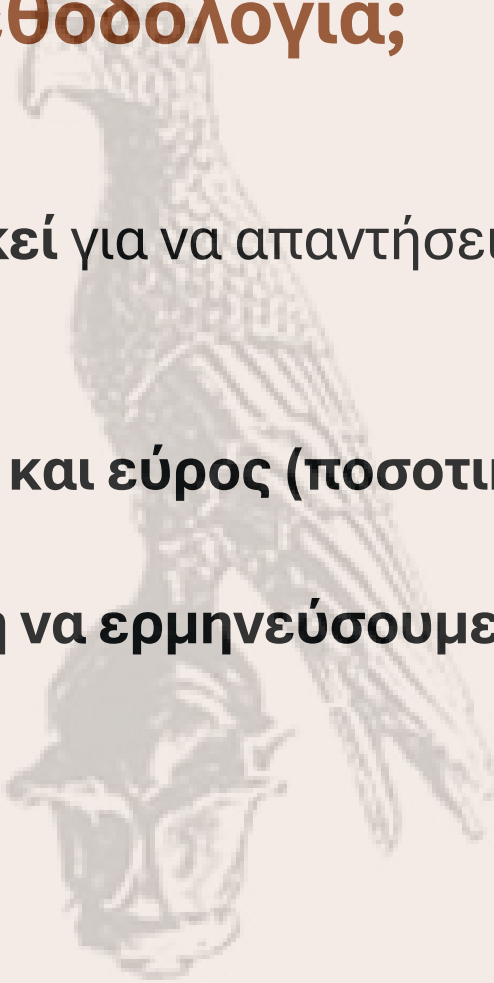
(Creswell, & Plano Clark, 2017)

# Πότε επιλέγουμε μικτή μεθοδολογία;

Όταν μια μόνο προσέγγιση δεν αρκεί για να απαντήσει στην ερευνητική ερώτηση.

Όταν επιθυμούμε βάθος (ποιοτικά) και εύρος (ποσοτικά).

Όταν θέλουμε να επαληθεύσουμε ή να ερμηνεύσουμε ευρήματα από διαφορετικές οπτικές.



## Βήμα 2<sup>ο</sup>: Σχεδιασμός πρωτοκόλλου (Inclusion/Exclusion Criteria)

Να καθορίσουμε με **ρητό και τεκμηριωμένο τρόπο** ποιες μελέτες θα συμπεριλάβουμε και ποιες θα αποκλείσουμε.

**Το πρωτόκολλο περιλαμβάνει.:**

Είδος μελετών: π.χ. μόνο peer-reviewed άρθρα, όχι editorials

Περίοδος δημοσίευσης: π.χ. 2015–2025

Γλώσσα: π.χ. μόνο Αγγλικά

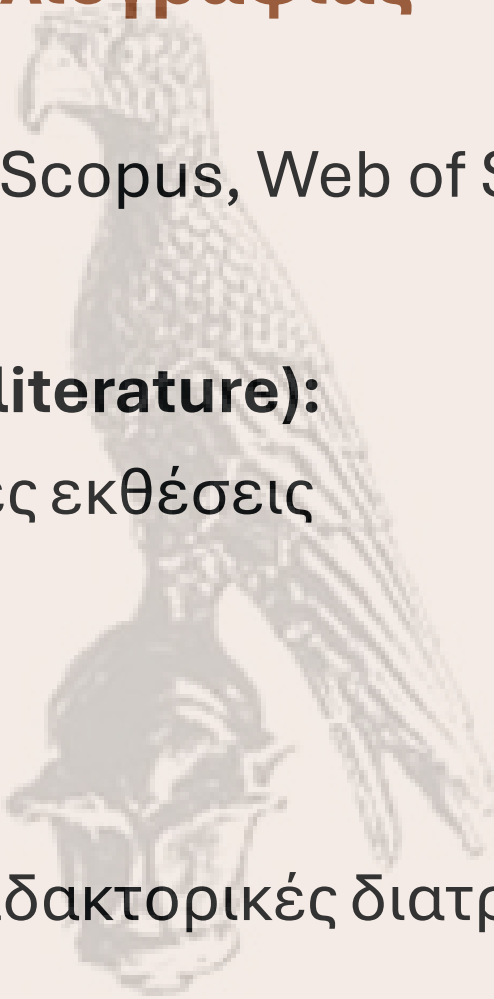
Θεματική κατηγορία: π.χ. Computer Science

# Βήμα 3<sup>ο</sup>: Αναζήτηση βιβλιογραφίας

**Επιλογή βάσεων:** π.χ. IEEE, Scopus, Web of Science, Google Scholar

**Γκρίζα βιβλιογραφία (Grey literature):**

- Αναφορές (reports)/Τεχνικές εκθέσεις
- Πολιτικές και κανονισμούς
- Εισηγήσεις συνεδρίων
- Πρακτικά
- Διπλωματικές εργασίες / Διδακτορικές διατριβές



# Βήμα 3<sup>ο</sup>: Αναζήτηση βιβλιογραφίας

Καθορισμός λέξεων-κλειδιών (keywords)

Χρήση λεξικών ή/και εργαλείων TN, για εύρεση συνώνυμων/σχετικών όρων

Χρήση **Boolean operators**:

**AND** → συνδυασμός όρων

**OR** → εναλλακτικοί όροι

**(AND) NOT** → αποκλεισμός

(Aromataris & Munn, 2020; Cochrane, 2022)



# Στρατηγική αναζήτησης



Είναι θεμέλιο στοιχείο της συστηματικότητας και πρέπει να σχεδιάζεται με προσοχή.

Βάσεις δεδομένων, λέξεις-κλειδιά, οι λογικοί τελεστές (Boolean), τα πεδία και τα φίλτρα πρέπει να **καθορίζονται εκ των προτέρων με σαφήνεια.**

(Aromataris & Munn, 2020; Cochrane, 2022)

# Συνολική σημασία της στρατηγικής αναζήτησης

Κομβικής σημασίας για την ποιότητα της συστηματικής ανασκόπησης.

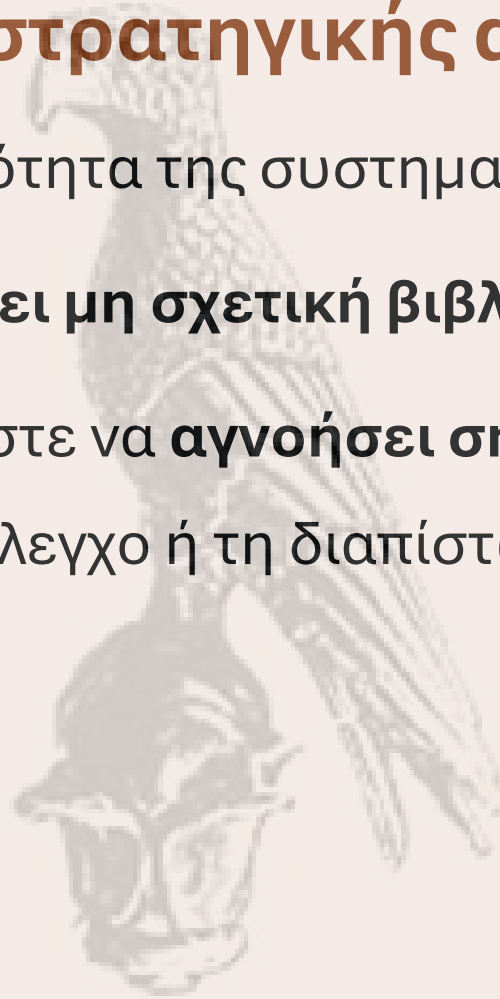
Αρκετά στενή ώστε να αποκλείει μη σχετική βιβλιογραφία,

Αλλά όχι τόσο περιοριστική, ώστε να αγνοήσει σημαντικές μελέτες.

Οι αναζητήσεις βοηθούν στον έλεγχο ή τη διαπίστωση ότι η στρατηγική είναι:

- Ολοκληρωμένη
- Σχετική
- Ακριβής

*(Aromataris & Pearson, 2014)*



# Παράδειγμα 1 : Table 1. Search terms (\*denotes truncation)

TITLE-ABS-KEY, TITLE-ABS, INDEXTERMS			1° βήμα	2° βήμα
			HEALTH SCIENCE	Health Professions
"Health literac*"	AND	( "scoping literature review*")		Dentistry
		OR		Medicine
		("narrative literature review*")		Multidisciplinary Nursing
		OR		
		("systematic literature review*")		
		OR		
		("integrative literature review*")		
		OR		
		("theoretical literature review*")		
		OR		
		("rapid literature review*")		
		OR		
		("umbrella literature review*")		
		OR		
		("meta-analysis literature review*")		

# Παράδειγμα 1: Table 2. Search terms (\*denotes truncation)

TITLE-ABS-KEY, TITLE-ABS, INDEXTERMS			HEALTH SCIENCES
"health literac*"	AND	( "scoping literature review*")	
	AND	("narrative literature review*")	
	AND	("systematic literature review*")	
	AND	("integrative literature review*")	
	AND	("theoretical literature review*")	
	AND	("rapid literature review*")	
	AND	("umbrella literature review*")	
	AND	("meta-analysis literature review*")	

## Παράδειγμα 2 Example of a search strategy from Randles and Finnegan (2022)

Search no.	Field	Search words
S1	Title OR Abstract	Veteran OR ex-forces OR ex-military
S2	Title OR Abstract	Help Seeking OR Treatment Seeking OR Help Seeking Behavi?r
S3	/	S1 AND S2
S4	Subject	Veteran OR ex-forces OR ex-military
S5	Subject	Help Seeking OR Treatment Seeking OR Help Seeking Behavi?r
S6	/	S4 AND S5

**Database search limits used**

**By Language: English**

**By peer-reviewed/academic journal type**

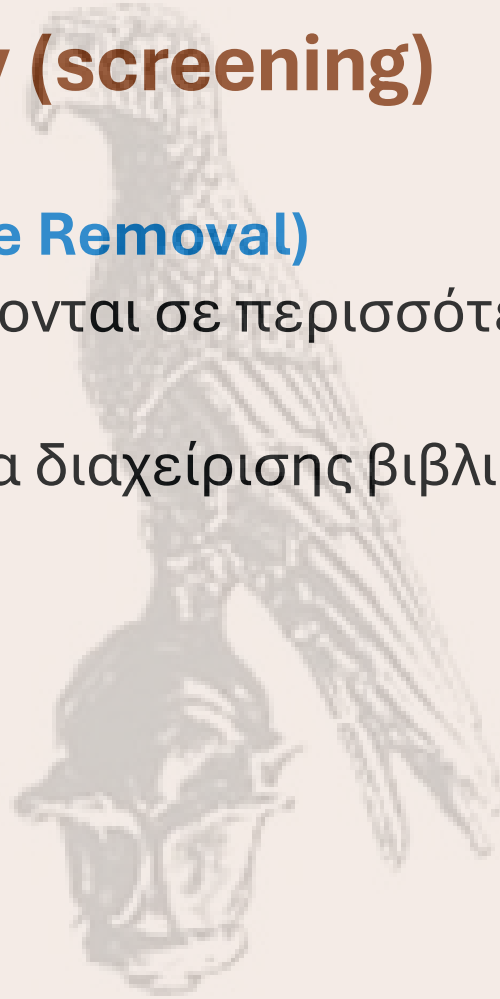
## Βήμα 4<sup>ο</sup> : Επιλογή μελετών (screening)

### Αφαίρεση Διπλοτύπων (Duplicate Removal)

Οι ίδιες μελέτες μπορεί να εμφανίζονται σε περισσότερες από μία βάσεις.

Αφαιρούνται αυτόματα με εργαλεία διαχείρισης βιβλιογραφίας όπως:

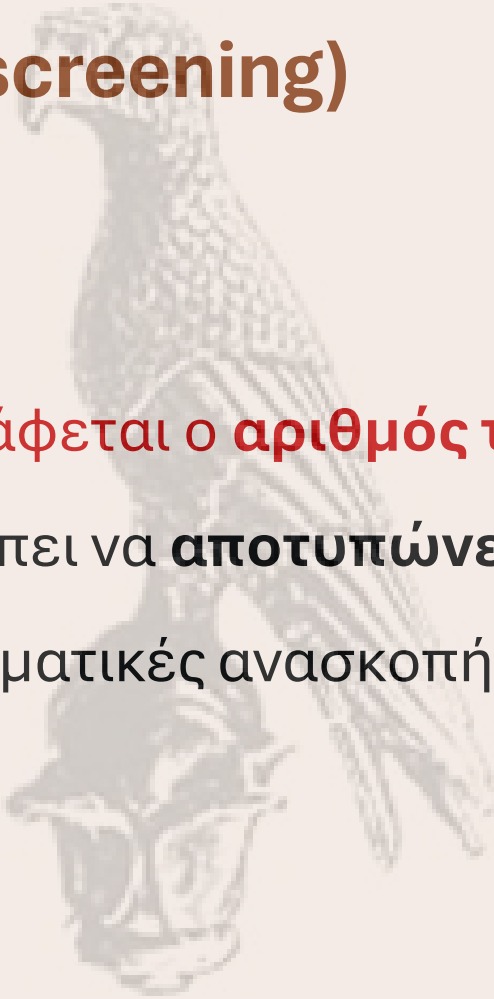
- Zotero
- Mendeley
- EndNote



## Βήμα 4<sup>ο</sup> : Επιλογή μελετών (screening)

### Ανάγνωση τίτλων και περιλήψεων

Είναι **ιδιαίτερα σημαντικό** να **καταγράφεται ο αριθμός των άρθρων** σε κάθε στάδιο του φιλτραρίσματος, καθώς αυτό πρέπει να **αποτυπώνεται στο διάγραμμα PRISMA**, το οποίο απαιτείται πάντοτε σε συστηματικές ανασκοπήσεις (Page et al., 2021).



# Έλεγχος/αξιολόγηση τίτλου και περίληψης



✓ Εξετάζουμε αν ο τίτλος και η περίληψη ανταποκρίνονται στα κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού.

✓ Γίνεται συνήθως από δύο ανεξάρτητους αναγνώστες (αν είναι ομάδα).

(Polanin et al., 2019).

π.χ. αν το θέμα αφορά "**AI literacy σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες**", αποκλείουμε μελέτες που αφορούν:

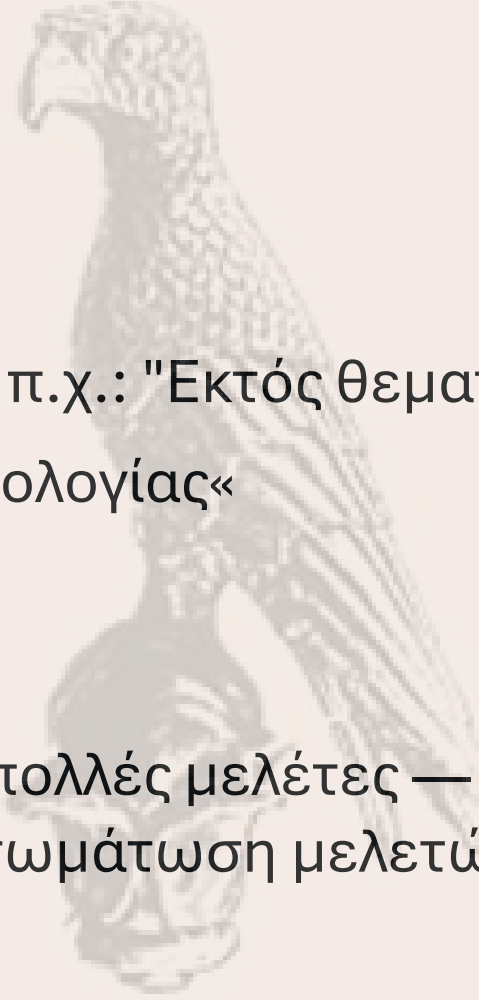
- πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- γενικό AI χωρίς σύνδεση με βιβλιοθήκες ή literacy

## Βήμα 5<sup>ο</sup>: Ανάγνωση Ολόκληρου του Κειμένου (Full-text Screening) & Αξιολόγηση μελετών

Οι μελέτες που εγκρίθηκαν στο προηγούμενο στάδιο, διαβάζονται **ολόκληρες και γίνεται κριτική αξιολόγηση** (critical appraisal) - **συστηματική εξέταση** κάθε μελέτης που πληροί τα κριτήρια ένταξης, με στόχο:

- ✓ Να ελεγχθεί η **ποιότητα**
- ✓ Να ελεγχθεί αν πληρούν **100% τα κριτήρια**
- ✓ Να εντοπιστούν πιθανά **μεθοδολογικά σφάλματα ή προκαταλήψεις (biases)**
- ✓ Να διασφαλιστεί ότι τα **αποτελέσματα** που θα συμπεριληφθούν στην ανασκόπηση είναι **έγκυρα και αξιόπιστα**
- ✓ Να ληφθεί η **τελική απόφαση ένταξης ή απόρριψης** (Aromataris & Munn, 2020).

# Βήμα 5<sup>ο</sup>: Ανάγνωση Ολόκληρου του Κειμένου (Full-text Screening) & Αξιολόγηση μελετών



## Αναγκαίο να:

Τεκμηριώνονται οι **λόγοι αποκλεισμού**, π.χ.: "Εκτός θεματικής περιοχής"

"Δεν υπήρχε επαρκής περιγραφή μεθοδολογίας«

(Aromataris & Munn, 2020).

**Στόχος** μας δεν είναι να βρούμε απλώς πολλές μελέτες — αλλά **ποιοτικές**. Η αξιολόγηση ποιότητας μάς προστατεύει από την ενσωμάτωση μελετών με **σοβαρές μεθοδολογικές αδυναμίες**.

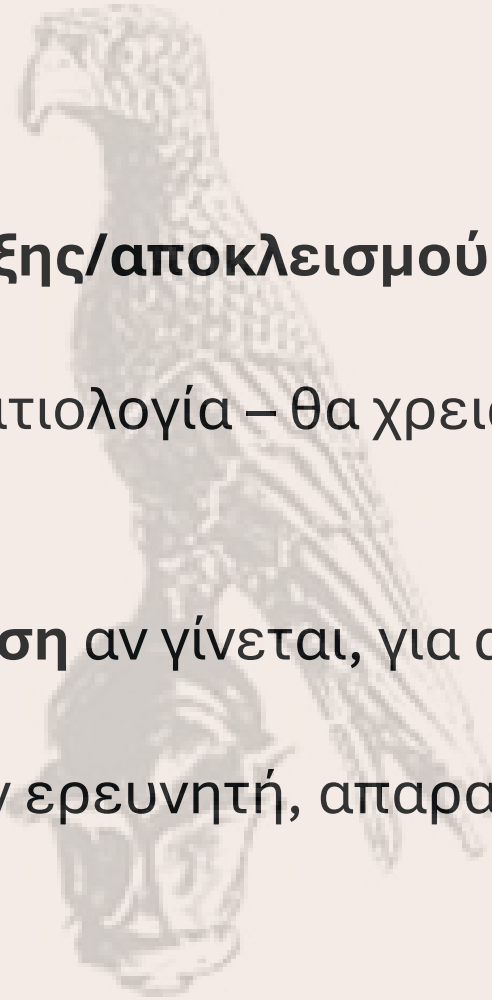
## Σημαντικά

Ορισμός **σαφών κριτηρίων ένταξης/αποκλεισμού** από την αρχή.

Καταγραφή **κάθε απόφασης** με αιτιολογία – θα χρειαστεί στη μεθοδολογία της εργασίας.

Προτιμάτε την **ομαδική αξιολόγηση** αν γίνεται, για αύξηση αξιοπιστίας.

Αν η ανασκόπηση γίνεται από έναν ερευνητή, απαραίτητη η **καταγραφή των αποφάσεων με διαφάνεια**.



# Εργαλεία & Μέθοδοι Αξιολόγησης

Υπάρχουν εργαλεία (checklists) ειδικά σχεδιασμένα για διαφορετικά είδη μελετών:

## Για Ποσοτικές Μελέτες

### ✓ CASP (Critical Appraisal Skills Programme)

Εργαλείο με **checklist** 10 ερωτήσεων για την αξιολόγηση άρθρων και ανασκοπήσεων

### AMSTAR 2

Για αξιολόγηση της ποιότητας συστηματικών ανασκοπήσεων.

### ✓ ROBIS (Risk of Bias in Systematic Reviews)

Εστιάζει στον εντοπισμό μεροληψίας κατά την ανασκόπηση.

# Εργαλεία & Μέθοδοι Αξιολόγησης



## Για Ποιοτικές Μελέτες

- ✓ [CASP – Qualitative checklist](#)
- ✓ [JBI Critical Appraisal Checklist for Qualitative Research](#)

## Για Μεικτές Μεθόδους

- ✓ [MMAT \(Mixed Methods Appraisal Tool\)](#)

Επιτρέπει την ταυτόχρονη αξιολόγηση ποσοτικών, ποιοτικών και μεικτών μελετών

(CASP, 2018; Whiting et al., 2016; Shea et al., 2017)

# Αξιολόγηση κινδύνου μεροληψίας της μελέτης

Είναι σημαντικό να προσδιοριστούν οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση του κινδύνου μεροληψίας στις επιλεγθείσες μελέτες, όπως:

- ✓ Λεπτομέρειες σχετικά με το(τα) εργαλείο(-α) που χρησιμοποιήθηκε(-αν),
- ✓ Τον αριθμό των κριτών που αξιολόγησαν την κάθε μελέτη και αν αυτοί εργάστηκαν ανεξάρτητα

(Prisma statement 2022)

# Βήμα 6<sup>ο</sup>: PRISMA Flow diagram: Διάγραμμα αποτελεσμάτων έρευνας και επιλογής εργασιών

Τι είναι το [PRISMA](#);

**Ένα πρότυπο για την αναφορά** κάθε βήματος της ανασκόπησης (από την επιλογή των μελετών μέχρι την αξιολόγηση).

**Ένα διάγραμμα ροής** (PRISMA flow diagram) που δείχνει τον αριθμό των άρθρων που εντοπίστηκαν, απορρίφθηκαν, και τελικά συμπεριλήφθηκαν.

**Ένα checklist 27 σημείων** με οδηγίες για κάθε τμήμα της εργασίας (τίτλος, περίληψη, μέθοδος, αποτελέσματα, συζήτηση).

# PRISMA Flow diagram: Διάγραμμα αποτελεσμάτων έρευνας και επιλογής εργασιών

Γιατί είναι σημαντικό;

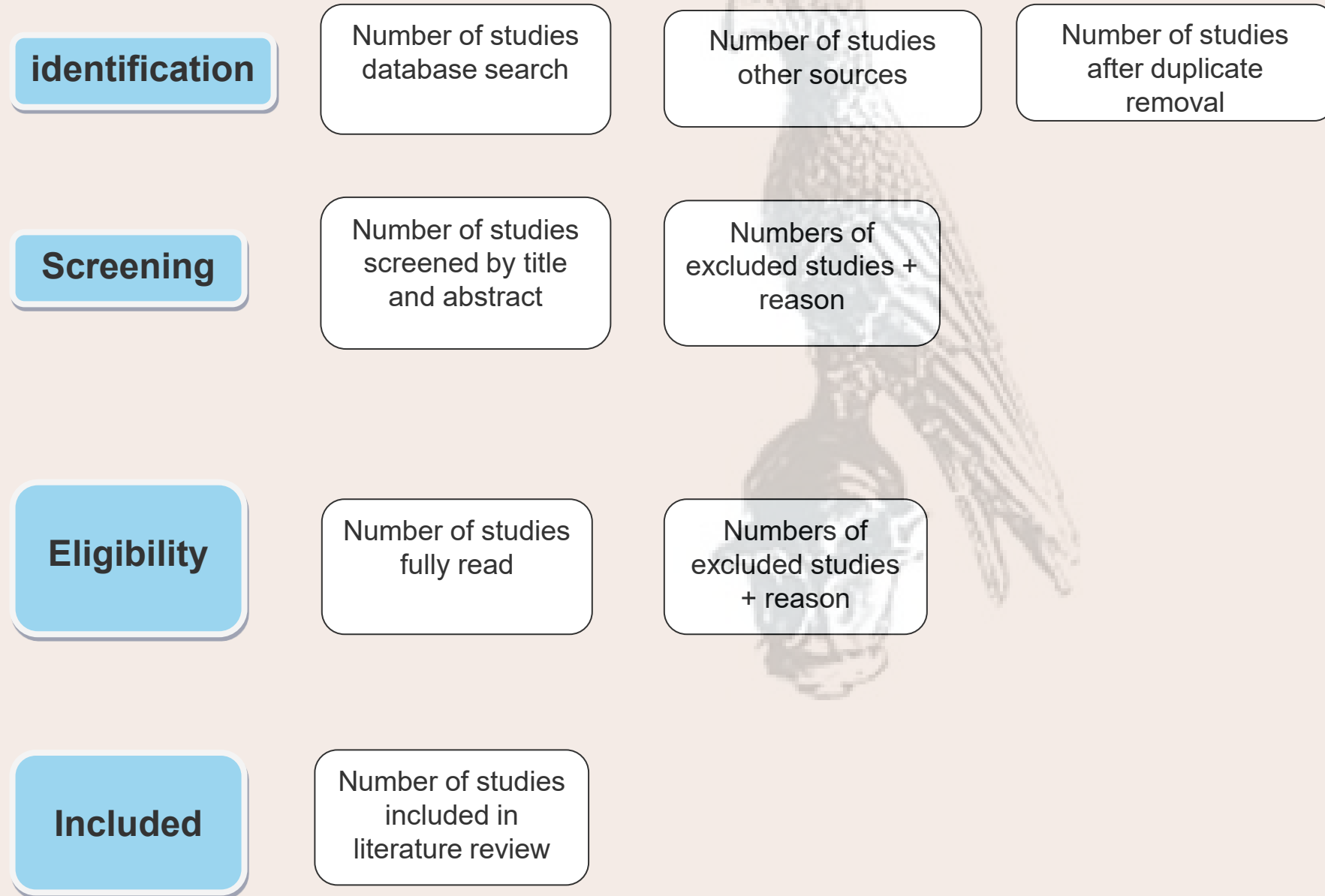
Διευκολύνει την αναπαραγωγιμότητα της έρευνας

Ελαχιστοποιεί τις προκαταλήψεις.

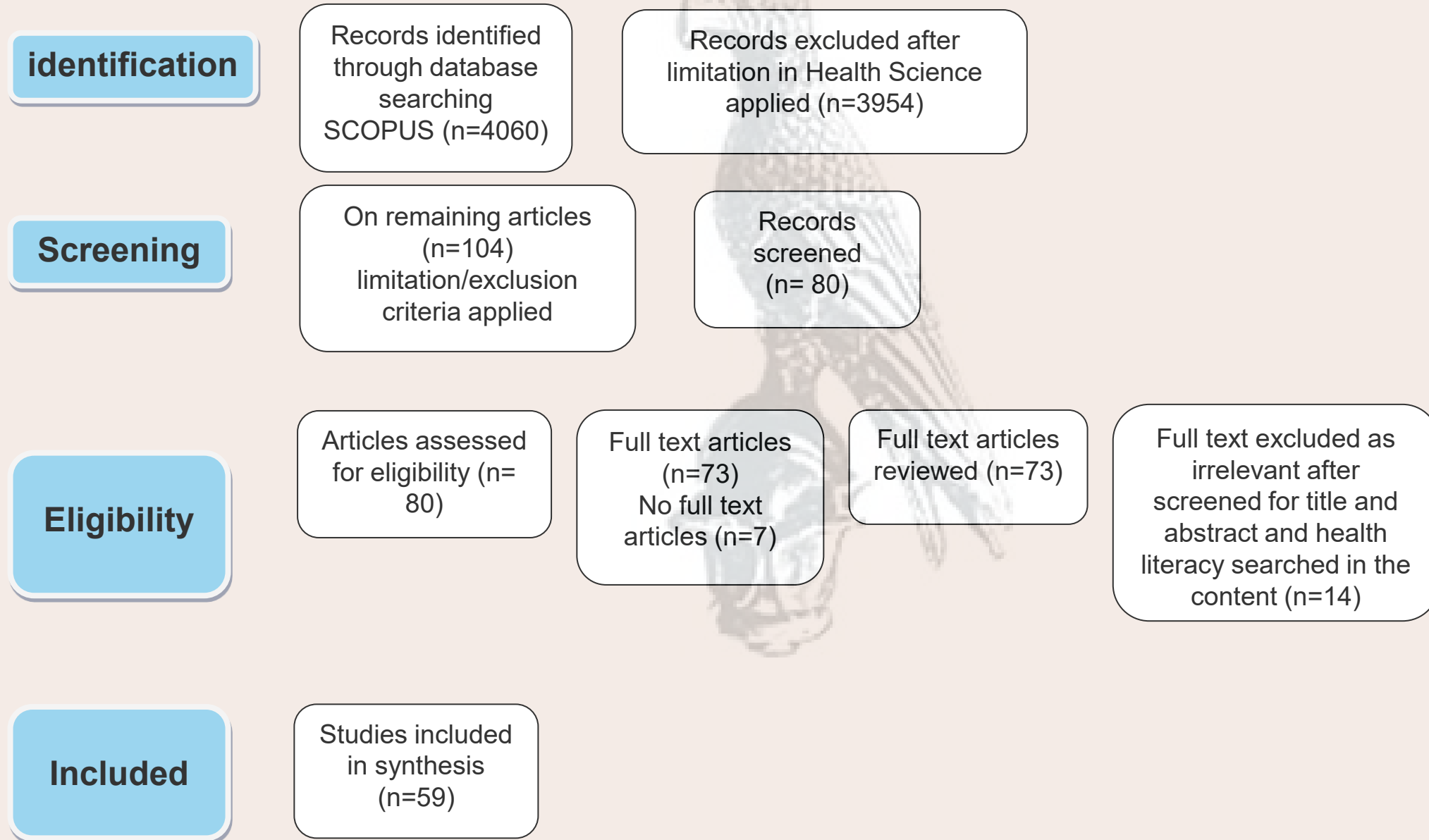
Ενισχύει την **αξιοπιστία και αποδοχή** της ανασκόπησης από την επιστημονική κοινότητα.

Είναι **συχνά απαιτούμενο** από περιοδικά για δημοσίευση συστηματικής ανασκόπησης. (Page, 2021; Moher, 2009)

**Figure 1. PRISMA Flow diagram of literature search process and study selection.**

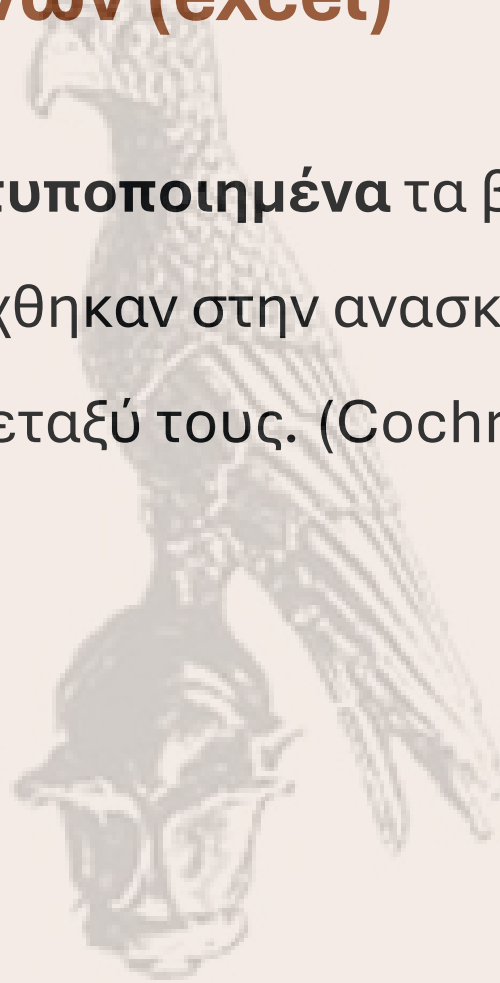


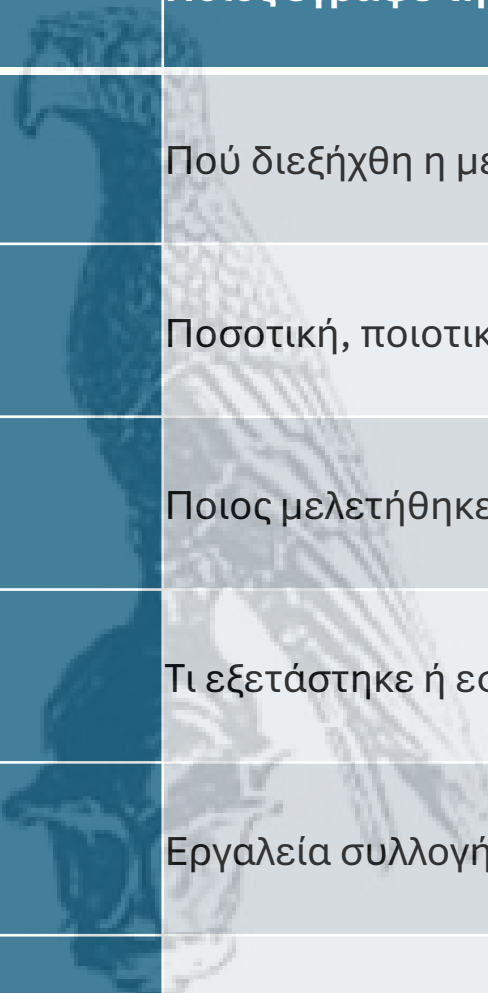
# PRISMA Flow diagram – Παράδειγμα: “Health literacy: A systematic literature review”



## Βήμα 7<sup>ο</sup>: Εξαγωγή δεδομένων (excel)

Καταγράφονται **συστηματικά και τυποποιημένα** τα βασικά χαρακτηριστικά και ευρήματα κάθε μελέτης που επιλέχθηκαν στην ανασκόπηση, ώστε να μπορούν να αναλυθούν και να συγκριθούν μεταξύ τους. (Cochrane, 2022; Younas & Ali, 2021)



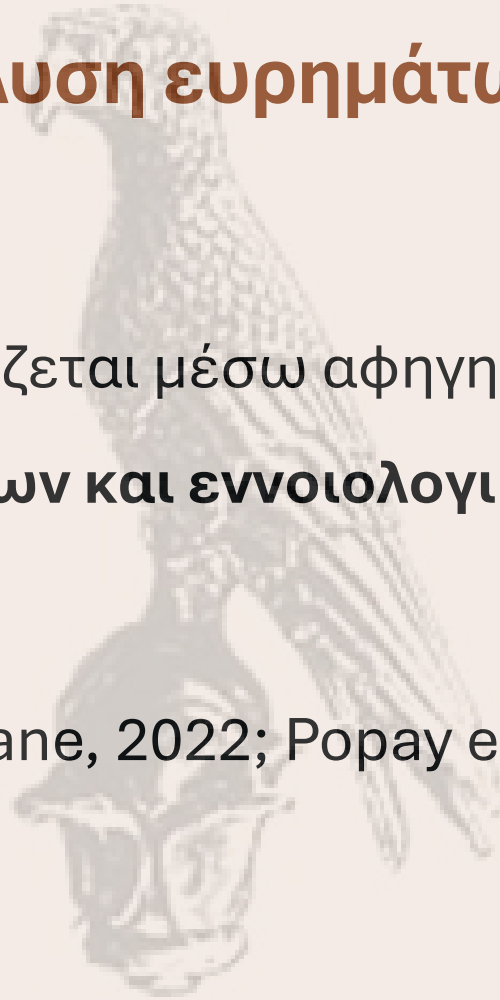


<b>Συγγραφέας/Ετος</b>	<b>Ποιος έγραψε τη μελέτη, πότε δημοσιεύτηκε</b>
<b>Χώρα</b>	Πού διεξήχθη η μελέτη
<b>Τύπος Μελέτης/Ερευνας και ερευνητικός σχεδιασμός</b>	Ποσοτική, ποιοτική, μικτή, ανασκόπηση
<b>Πληθυσμός/Περιγραφή δείγματος και δημογραφικών χαρακτηριστικών</b>	Ποιος μελετήθηκε – ηλικία, φύλο, πλαίσιο
<b>Παρέμβαση/Θέμα</b>	Τι εξετάστηκε ή εφαρμόστηκε
<b>Μέθοδος</b>	Εργαλεία συλλογής & ανάλυσης
<b>Κύρια Ευρήματα</b>	Τι προέκυψε από τη μελέτη
<b>Περιορισμοί</b>	Τι αναγνώρισαν οι συγγραφείς ως αδυναμία

## Βήμα 8<sup>ο</sup>: Σύνθεση και ανάλυση ευρημάτων

Η ενταγμένη βιβλιογραφία συνοψίζεται μέσω αφηγηματικής σύνθεσης, με βάση την ανάδειξη **κοινών θεμάτων και εννοιολογικών σχέσεων** μεταξύ των μελετών.

(Aromataris & Munn, 2020; Cochrane, 2022; Popay et al., 2006).



# Σύνθεση και ανάλυση ευρημάτων

**Αναγνώριση κοινών θεμάτων και ανοιχτή κωδικοποίηση:** π.χ. *Neural networks, Learning algorithms*

**Ομαδοποίηση μελετών ανά θεματική** π.χ. *Artificial intelligence, Deep learning*

**Σύγκριση ευρημάτων:**

- ✓ Ποιες παρεμβάσεις ήταν επιτυχημένες ή ανεπαρκείς;
- ✓ Υπάρχει συμφωνία ή αντίφαση μεταξύ των μελετών;
- ✓ Ποιο πλαίσιο (context) επηρέασε τα αποτελέσματα;

Αναδεικνύουμε σημεία **συμφωνίας, διαφοροποίησης ή ερευνητικά κενά.**

(Thomas & Harden, 2008; Braun & Clarke, 2006; Dixon-Woods, et.al., 2005)

## Θεματική σύνθεση - Παράδειγμα

**Five of the reviewed papers discuss** various aspects of health literacy and the initiatives or programs aimed at enhancing individuals' health literacy levels. **Allen et al. (82) demonstrated an initial understanding** of the internal and external validity of health literacy interventions focusing on disease self-management and health promotion.[...] **Manafu and Wong (83) examined** educational programs that focused on health literacy in the older adult population. **The authors identified the need for more research** on the health literacy potential in concrete situations and cultures.

# Συζήτηση και Συμπεράσματα



- ✓ **Σύνοψη των κύριων ευρημάτων**, τοποθετημένων στο πλαίσιο της υπάρχουσας βιβλιογραφίας.
- ✓ Ανάλυση **περιορισμών** τόσο της ενταγμένης βιβλιογραφίας όσο και της ίδιας της διαδικασίας της ανασκόπησης, π.χ. αν υπήρχε μόνο ένας ερευνητής, αυξάνεται ο κίνδυνος μεροληψίας επιλογής.
- ✓ Σχολιασμό **κενών στη βιβλιογραφία**.
- ✓ Επισήμανση **θετικών επιπτώσεων των ευρημάτων** και διατύπωση προτάσεων για **μελλοντική έρευνα** (Page et al., 2021).

## Ενδεικτικά εργαλεία TN - **Connected papers**

- Το **Connected Papers** είναι ένα οπτικό εργαλείο πλοήγησης επιστημονικής βιβλιογραφίας που μας βοηθάει να ανακαλύψουμε ακαδημαϊκές εργασίες που είναι σχετικές.
- Βασίζεται σε έναν αλγόριθμο που εντοπίζει σχετικά επιστημονικά άρθρα με βάση μια δομική ομοιότητα περιεχομένου, δηλαδή ελέγχει τη σχέση μεταξύ π.χ. εγγράφων ή τμημάτων περιεχομένου που βασίζεται στη δομή τους.

# Connected papers

**Ο χρήστης εισάγει ένα άρθρο (μέσω τίτλου, DOI κ.λπ.).**

- Το εργαλείο κατασκευάζει έναν ερώτημα που περιλαμβάνει:
- Priorworks(που προηγήθηκαν),
- Derivativeworks(που ακολούθησαν),
- Άρθρα με θεματική ή εννοιολογική συγγένεια.

## **Πλεονεκτήματα:**

- Οπτικοποίηση σχέσεων ανάμεσα σε άρθρα.
- Χρήσιμο για ανασκόπηση πεδίου.
- Δεν περιορίζεται σε παραπομπές αλλά εντοπίζει κρυφές συνδέσεις.

## **Περιορισμοί:**

- Όχι πλήρες σε όλους τους τομείς (π.χ. λιγότερο υλικό σε ανθρωπιστικές επιστήμες).
- Εξαρτάται αποκλειστικά από τη βάση δεδομένων του SemanticScholar.

# Connected papers

- ✓ Μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε για να δημιουργήσουμε **μόνο δύο χάρτες το μήνα**.
- ✓ Αυτοί οι χάρτες αφορούν την αναλυτική οπτικοποίηση που δημιουργείται όταν επιλέγεις ένα άρθρο ως κόμβο-βάση (seedpaper).
- ✓ Μπορούμε να δούμε ξανά παλιούς χάρτες που έχουμε ήδη δημιουργήσει.  
Δεν έχει διαφημίσεις, αλλά έχει περιορισμούς σε λειτουργικότητα.

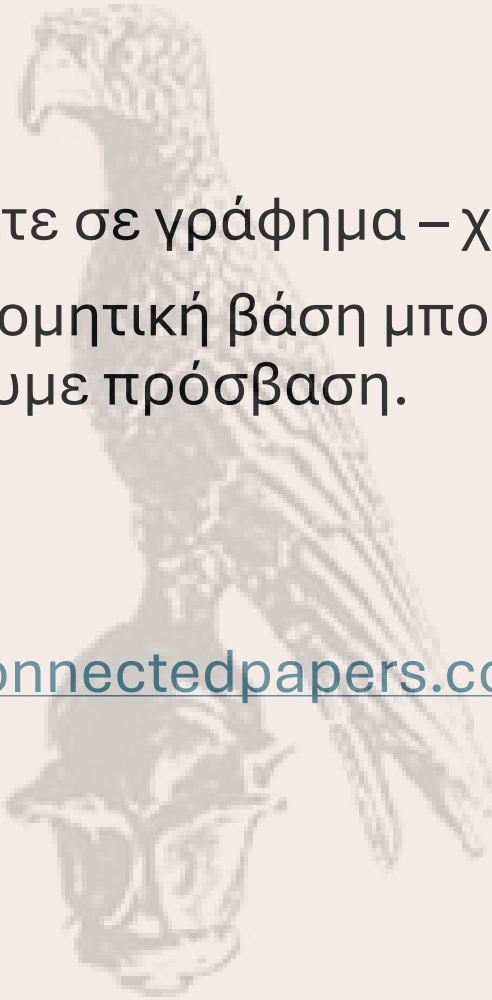
## Τι σημαίνει αυτό για τους φοιτητές/ερευνητές:

- ✓ Κατάλληλο για περιστασιακή χρήση, οι 2 χάρτες τον μήνα επαρκούν.
- ✓ Για συστηματική βιβλιογραφική ανάλυση, θα χρειαστεί συνδρομή ή να στραφούμε σε άλλα εργαλεία χωρίς τέτοιους περιορισμούς (π.χ. Research Rabbit ή Elicit, που έχουν άλλα όρια ή τρόπους λειτουργίας).

## Connected papers

- Πατήστε το [σύνδεσμο](#) να μεταβείτε σε γράφημα – χάρτη άρθρων.
- Για άρθρα που ανήκουν σε συνδρομητική βάση μπορούμε να τα δούμε πατώντας το εικονίδιο doi (δεξιά), εφόσον έχουμε πρόσβαση.

Connected papers: <https://www.connectedpapers.com/>



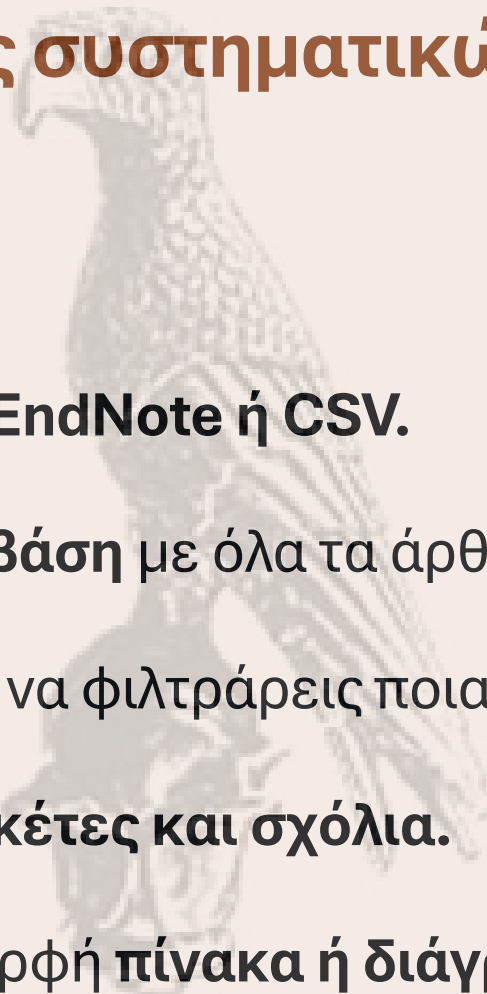
# RAYYAN εργαλείο διαχείρισης συστηματικών ανασκοπήσεων



## Σε τι μας βοηθά:

- **Αυτόματη απομάκρυνση διπλοτύπων:** Εντοπίζει και αφαιρεί επαναλαμβανόμενες εγγραφές.
- **Screening:** Προτείνει ποια άρθρα είναι πιο σχετικά με το ερευνητικό σου ερώτημα.
- **Tagging & labeling:** Μπορείς να προσθέσεις ετικέτες (π.χ. “συμπεριλαμβάνεται”, “αποκλείεται”, “ίσως”).
- **Collaboration:** Δυνατότητα συνεργασίας με άλλους ερευνητές στην ίδια ανασκόπηση.
- **PRISMA flow diagram:** Δημιουργεί αυτόματα διάγραμμα ροής για να δείξεις πώς επέλεξες άρθρα.
- **Deduplication & resolver:** Εξασφαλίζει ότι δεν θα αξιολογήσεις το ίδιο άρθρο δύο φορές

# RAYYAN εργαλείο διαχείρισης συστηματικών ανασκοπήσεων



## Στην πράξη:

- Ανεβάζεις άρθρα σε μορφή **BibTeX, RIS, EndNote ή CSV**.
- Το Ryaan δημιουργεί μια **βιβλιογραφική βάση** με όλα τα άρθρα.
- Χρησιμοποιείς τα εργαλεία **screening** για να φιλτράρεις ποια άρθρα θα συμπεριλάβεις.
- Μπορείς να προσθέσεις **σημειώσεις, ετικέτες και σχόλια**.
- Στο τέλος εξάγεις τα αποτελέσματα σε μορφή **πίνακα ή διάγραμμα** για χρήση στη δημοσίευσή σου.

# RAYYAN εργαλείο διαχείρισης συστηματικών ανασκοπήσεων



## Οφέλη σε:

**Ταχύτητα:** Μειώνει δραστικά τον χρόνο επιλογής άρθρων.

**Ακρίβεια:** Ελαχιστοποιεί λάθη από διπλότυπα ή παραλείψεις.

**Ευελιξία:** Δουλεύει με διαφορετικές μορφές αρχείων.

**Συνεργασία:** Ιδανικό για ομάδες ερευνητών.

**Rayyan** <https://www.rayyan.ai/>

# Elicit

Είναι ένας **AI research assistant** που χρησιμοποιεί γλωσσικά μοντέλα για να:

- ✓ Αναζητά σχετικά επιστημονικά άρθρα (χωρίς να απαιτείται τέλεια αντιστοίχιση λέξεων-κλειδιών)
- ✓ Συνοψίζει τα βασικά ευρήματα
- ✓ Εξάγει δεδομένα από άρθρα (ακόμα και από πίνακες)
- ✓ Δομεί πίνακες με πληροφορίες όπως πληθυσμός, παρέμβαση, μέθοδος, έκβαση

# Elicit

## Πλεονεκτήματα του Elicit:

- Αναζήτηση σε πάνω από **125 εκατομμύρια επιστημονικά άρθρα**
- Δημιουργία **δομημένων πινάκων** για συστηματικές ανασκοπήσεις
- Υποστήριξη για **φόρτωση δικών σου PDF** και εξαγωγή δεδομένων
- **Διαφάνεια:** κάθε απάντηση συνοδεύεται από παραπομπή στην πηγή
- Βοηθητικό για **συστηματικές ανασκοπήσεις, μετα-αναλύσεις.**

<https://elicit.com>

# Elicit

Προσοχή!

Το Elicit **δεν αντικαθιστά την κριτική αξιολόγηση** — αλλά **επιταχύνει τη διαδικασία**

<https://elicit.com>



## Research Rabbit

- ✓ **AI-powered πλατφόρμα** που λειτουργεί σαν “Spotify για επιστημονικά άρθρα” — μαθαίνει τι σε ενδιαφέρει και σου προτείνει σχετικά papers.
- ✓ Χρησιμοποιεί **χαρτογράφηση βάσει παραπομπών και θεματικής συνάφειας** και παρουσιάζει πώς συνδέονται άρθρα μεταξύ τους.
- ✓ Επιτρέπει τη **δημιουργία συλλογών**, την **οπτικοποίηση δικτύων συγγραφέων και μελετών**, και την **παρακολούθηση τάσεων** στον τομέα που ερευνάται.

# Research Rabbit

## Κύρια Χαρακτηριστικά:

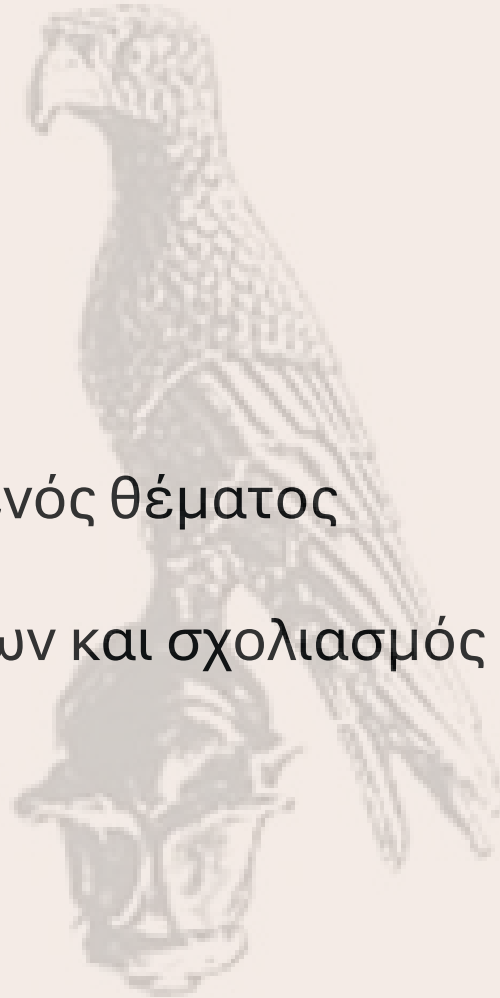
- ✓ Ανακάλυψη σχετικών άρθρων με βάση seed papers
- ✓ Διαδραστικά γραφήματα που δείχνουν σχέσεις μεταξύ μελετών και συγγραφέων
- ✓ Προσωποποιημένες προτάσεις βάσει των συλλογών σου
- ✓ Οπτικοποίηση ερευνητικών δικτύων (citation maps)
- ✓ Ενσωμάτωση με Zotero για διαχείριση παραπομπών
- ✓ Συνεργασία με άλλους ερευνητές σε κοινές συλλογές

# Research Rabbit

## Χρήσιμο για:

- ✓ Συστηματικές ανασκοπήσεις
- ✓ Χαρτογράφηση βιβλιογραφίας ενός θέματος
- ✓ Συνεργασία ερευνητικών ομάδων και σχολιασμός άρθρων

[www.researchrabbit.ai](http://www.researchrabbit.ai)



# Βιβλιογραφία

- Aromataris, E., & Pearson, A. (2014). The systematic review: An overview. *American Journal of Nursing*, 114(3), 53–58. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000444496.24228.2c>
- Aromataris, E., & Munn, Z. (2020). *JBI manual for evidence synthesis*. JBI. <https://doi.org/10.46658/ JBIMES-20-02>
- Booth, W. C., Colomb, G. G., & Williams, J. M. (2008). *The craft of research* (3rd ed.). University of Chicago Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cant, R., Ryan, C., & Kelly, M. A. (2022). A nine-step pathway to conduct an umbrella review of literature. *Nurse Author & Editor*, 32(2), 31–34. <https://doi.org/10.1111/nae2.12039>
- Cochrane. (2022). *Cochrane handbook for systematic reviews*. <https://training.cochrane.org/handbook/current>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Currie, J., Thompson, C., Grootemaat, P., Andersen, P., Finnegan, A., Carter, M., & Halcomb, E. (2023). A scoping review of clinical skill development of preregistration registered nurses in Australia and five other English-speaking countries. *Journal of Clinical Nursing*, 32, 283–297. <https://doi.org/10.1111/jocn.16239>
- Dixon-Woods, M., Agarwal, S., Jones, D., Young, B., & Sutton, A. (2005). Synthesising qualitative and quantitative evidence: A review of possible methods. *Journal of Health Services Research & Policy*, 10(1), 45–53. <https://doi.org/10.1177/135581960501000110>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ... & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Polanin, J. R., Pigott, T. D., Espelage, D. L., & Grotzinger, J. K. (2019). Best practice guidelines for abstract screening large-evidence systematic reviews and meta-analyses. *Research Synthesis Methods*, 10, 330–342. <https://doi.org/10.1002/jrsm.1354>

Randles, R., & Finnegan, A. (2022). Veteran help-seeking behaviour for mental health issues: A systematic review. *BMJ Military Health*, 168(1), 99–104. <https://doi.org/10.1136/bmjilitary-2021-001903>

Randles, R., & Finnegan, A. (2023). Guidelines for writing a systematic review. *Nurse Education Today*, 125(105803). <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.105803>.

Robson, C., & McCartan, K. (2016). *Real world research* (4th ed.). Wiley.

Salem, S. S., Hussein, K., Badawy, M. Sh., Gad, G. S., & Rashad, A. (2023). The effects of biphasic positive airway pressure in patients with chronic obstructive pulmonary disease: A comparative study. *SVU International Journal of Medical Sciences*, 6(1), 525–534.

Hart, C. (1998). *Doing a literature review: Releasing the social science research imagination*. Sage publications.

Steen, M. P., Di Lemma, L., Finnegan, A., Wepa, D., & McGhee, S. (2021). Self-compassion and veterans health: A scoping review. *Journal of Veterans Studies*, 7(1), 86–130. <https://doi.org/10.21061/jvs.v7i1.219>

Thomas, G. (2017). *How to do your research project: A guide for students* (3rd ed.). Sage.

Thomas, J., & Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC Medical Research Methodology*, 8, 45. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-8-45>

Younas, A., & Ali, P. (2021). Five tips for developing useful literature summary tables for writing review articles. *Evidence-Based Nursing*, 24, 32–34. <https://doi.org/10.1136/ebnurs2021-103417>

Whiting, P., Savović, J., Higgins, J. P. T., Caldwell, D. M., Reeves, B. C., Shea, B., Davies, P., Kleijnen, J., & Churchill, R. (2016). ROBIS: A new tool to assess risk of bias in systematic reviews was developed. *Journal of Clinical Epidemiology*, 69, 225–234. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2015.06.005>

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). Μεθοδολογία της κοινωνικής έρευνας. Αθήνα: Κριτική.

Κουτσιαδάκης, Α. (2014). Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Τόπος.

Κυριαζής, Ν. (2004). Η κοινωνική έρευνα: Μεθοδολογία και τεχνικές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.